

मूल्यनिर्धारणाची नवीन तंत्रे

प्रा. डॉड, जी. आर.

सहयोगी प्राध्यापक

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, नाशिक

प्रस्तावना -

मूल्यनिर्धारण म्हणजे माहिती गोळा करणे पेपर-पेन्सिल चाचण्या, कार्यामानाधारित चाचण्या तोंडी प्रश्न विचारणे व विद्यार्थ्यांच्या कामाबद्दलचा विमर्षनाचा पोर्टफोलिओ इत्यादिद्वारे माहिती संकलन करतात. विद्यार्थ्यांच्या संपादनाचा दर्जा ठरविणाऱ्या चाचणीला निकष संदर्भ चाचणी म्हणतात. प्रमाणक कोष्टकाशी तुलना करून ज्ञानपातळीस्तर ठरविणाऱ्या चाचणीला प्रमाणक संदर्भ चाचणी म्हणतात. विद्यार्थ्यांच्या निदानासाठी, वर्गवारी करण्यासाठी, प्रत्याभरण देण्यासाठी उद्दिष्ट ठरविण्यासाठी, अंदाज वर्तविण्यासाठी मूल्यनिर्धारण उपयुक्त ठरते.

शिक्षणातील बदलांना पॅराडिगमचा वापर करावा लागतो. शैक्षणिक बदल प्रत्यक्ष स्विकारलेली उदाहरणे, उदाहरणांमध्ये कायदे, उपपत्ती, उपयोजन मापनाची साधने व पद्धती यांचा समावेश होतो. आज माहितीचा अॅक्सेसचा ताबा असणारे बलशाली आहेत. ग्राहकांच्या गरजेनुसार ऑब्जेक्ट ओरिएंटेड सॉफ्टवेअर व ग्राहकाद्वारे ऑनलाईनचा वापर गरजेचा आहे. माहिती संस्करण कौशल्ये, संप्रेषण कौशल्ये आणि चारित्र्य यांची दखल घेणे महत्त्वाचे आहे. दृष्टिकोन विकसनासाठी परिपूर्ण माहिती, चिकित्सक वृत्ती व त्यावर स्वतःची मते यांची गरज असते. स्वयंमूल्यनिर्धारणामुळे विद्यार्थी सकारात्मक बनून मी करेन म्हणून अध्ययनाची जबाबदारी स्विकारतो.

मूल्यमापन तंत्रातील साधने यातील विविधता

तंत्र	आत्मनिरिक्षण	निरिक्षण	अविष्कार	समाजनिती
प्राविण्यचाचण्या	समस्यासूची	पडताळासूची	वाक्यपुर्ती	सामाजिक आलेख
नैदानिक कसोटी	मुलाखत	पदनिश्चयन श्रेणी	गोष्टपुर्ण करणे	ओळखा पाहू
प्रमाणित कसोटी	अभिरूची प्रश्नावली	प्रासंगिक नोंदी	चित्र दैनंदिनी	संशोधन अपेक्षित

संगणकाचा शैक्षणिक क्षेत्रात वापर -

सातत्यपूर्ण मापनासाठी अनेक प्रणालीचा विकास झालेला आहे. कुशलता मूल्यनिर्धारण प्रणाली व TICCIT प्रणाली खालीलप्रमाणे.

१. **TICCIT** - Timeshared Interactive, Computer Control Information Television यात शंभर रंगीत व्हिडिओ मॉनिटर्स वापरून व आराखडे ८ रंगाच्या मिश्र स्वरूपात दाखविण्याची व्यवस्था असते डिजीटार्इज्ड व्हिडिओ उपलब्ध असतो. बहुसंख्य प्रतिसाद एका की स्ट्रोकमध्ये देता येतील अशी व्यवस्था असते. विद्यार्थ्यांचे बहुसंख्य प्रतिसाद स्वतंत्र की-पॅडवर नोंदविले जातात. या की-पॅडवर मॅप, ऑब्जेक्टिव्ह, रूल, एक्झांपल, प्रॅक्टिस, इझी, हार्ड व अँडव्हान्स अशा कीज असतात. विद्यार्थी टर्मिनलवर काम करत असतांना परिक्षण व मापनक्रिया विद्यार्थ्यांच्या लक्षात येऊ न देता घडवून आणल्या जातात. मास्टर मॅपमध्ये चढत्या क्रमाने संकल्पना तत्त्व, नियम व प्रश्न असतात. मास्टरी मॅपमुळे विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीचा प्रवाह उपलब्ध होतो. बॉक्समधील डेटा पुढे पुढे जात असतो. विद्यार्थ्यांच्या इच्छित पातळी प्राप्तीचा पडताळा घेण्यासाठी अनुकूलन चाचणीचा वापर केला जातो.

२. कुशलता मूल्यनिर्धारण प्रणाली

अ. शिक्षक व विद्यार्थी दोघांनी अध्ययन हेतुबद्दलची सुस्पष्टता प्राप्त करण्यासाठी तयार केलेले मास्टरी मॅप

ब. रेफरंस टास्क

क. रेफरंस टास्क व प्रश्न यांचे कॅलिब्रेशन

ड. गुणदान योजना

इ. शिक्षकांकरता व्यावसायिक विकसन कार्यक्रम

रेफरंस टास्क वापर अध्यापनाचा सराव व मार्गदर्शन यासाठी केला जातो. अपेक्षित कार्यमानाचे मॉडेलिंग, सरावाचे निरीक्षण प्रोत्साहन व प्रत्याभरण पूरविण्याचे काम शिक्षक-विद्यार्थी आतंरक्रियामधून करता येते.

- **कॅलिब्रेशन** - विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीचे प्रमाण, कार्यमानातील विविधता, काठिण्य पातळीतील विविधता समजते. श्रेणीचा अर्थ विकसित करून आशयाच्या संदर्भात पातळी व हेतुनुसार ती प्रमाणित करावी लागते बिंदू श्रेणीनुसार विधाने दिलेली असतात.
- **शिक्षकांसाठी व्यावसायिकता विकसन कार्यक्रम** - शिक्षकांमध्ये आवश्यक दृष्टीकोन व क्षमता विकसनासाठी मास्टरी सिस्टिममध्ये ट्रॅकिंग करून वर्गाची व वैयक्तिक विद्यार्थ्यांची प्रगती मॉनिटर कशी करावयाची ते समजते. मॅपमध्ये सध्याची पातळी व वाढीची क्षमता यांची तारीखवार संपादन नोंद समजते. विद्यार्थ्यांना स्वतःच्या लर्निंग प्रोफाईल बद्दलची माहिती उपलब्ध होते. कार्यपद्धतीचे मापन व दिशा एकाच वेळी मिळते.

- **लर्नर प्रोफाईल** - या प्रोफाईलमध्ये विद्यार्थ्यांची अध्ययन शैली, बलस्थाने, कमतरता यांच्या नोंदी असतात. प्राधान्यक्रमानुसार विद्यार्थी अर्थनिर्वचन करून प्रत्याभरण मिळवितात. विद्यार्थ्यांचे व्यक्तिगत गुण व प्रोफाईलच्या आधारे अर्थनिर्वचन करण्यासाठी यंत्राच्या बुद्धिमत्तेचा वापर करून घेता येतो. त्यास (ITS, Intelligent Tutoring System) बुद्धिमान स्वाध्याय प्रणाली म्हणतात त्यात ५ मॉडेल असतात.
 १. विद्यार्थी प्रतिमान - प्रत्येक विद्यार्थ्यांची वैयक्तिक माहिती, कार्यमान साठविले जाते.
 २. पॅडॉगॉजिकल प्रतिमान - अध्यापनशास्त्रीय निर्णय घेतले जातात. आशय रचना, पद्धती सादरीकरण इ. मोड्यूल तयार केले जातात.
 ३. डोमेन (आशयज्ञान)नॉलेज - ट्युटरने सांगितलेली माहिती साठविलेली असते
 ४. कम्युनिकेशन (संप्रेषण) मॉडेल - अध्ययनकर्त्याशी स्क्रीन लेआऊटप्रमाणे संभाषण व आंतरक्रिया या प्रतिमानाद्वारे होतात.
 ५. तज्ञ प्रतिमान - अध्ययनकर्त्याच्या समस्या तज्ञांच्याद्वारे कमतरता / त्रुटी दूर केल्या जातात.

समारोप -

विद्यार्थी-केंद्रीत अध्ययन हाच मूल्यनिर्धारणाचा कणा आहे. प्रणालीद्वारे कच्चे दुव्यांचे प्रत्याभरण व सतत सुधारणा यामुळे उद्दिष्टे अधिक प्रमाणात साध्य होतात. संगणकाचा वापर केल्यास मापनाची अचूक नोंद, निरीक्षण केले जाते. त्याचा अचूक पडताळासुद्धा मिळतो.

References :

1. Demp Ster – Selection of Secondary education
2. Lindquist – Educational Measurement
3. Information Technology, Vol.2, DIT Syllabus – C' DAC, Tata Mcgran Hill publishing Co. Ltd., New Delhi 1999